

Nemesio Etxaniz kazetaria

Mikel ATXAGA

Nemesio Etxaniz, ezer izan baldin bazen, poeta izan zen, poeta lirikoa. Bere gaitasunari zegokion maila harrapatu ez zuena "ambizio artistiko faltaz", Koldo Mitxelenaren iritziz. Asko ezagutzen eta maitatzen zuen errenteriarrak gure don Nemesio. Egia da, noski, gure poeta ez zela goi mailako obra haundiak egin zalea. Baina nahikunde eskasak baino gehiago eragotzi zioten, nik uste, bere izaera urduriak, herriaren egoerak eta euskararen premia larriek.

Nemesio Etxanizek euskararen premia guztiei erantzun nahi izan zien. Zer ez zuen egin? Dotrina erdaraz ematen zen garai haietan, bertsotan jartzen du Kristau Ikasbidea euskaldun haurrentzat. Edo gutun mordo bat argitaratuko du eskutitzak euskaraz egiteko aukerarik eta eredurik izan dezagun. Edo euskara ikasteko metodoak asmatuko ditu. Kanta berriak sumatuko ditu gazteria erdal kantuek ito ez dezaten. Antzerkiak, irrati-gidoiak, eleberriak, ipuinak idatziko ditu. Eta atxilotuen eta jipoituen kontuak eskatuko dizkio gobernadoreari, behin eta berriz.

Etxaniz, bere garaiko poeta lirikorik onena, bere kantu politen arrakastak eta gobernadorearekin izandako ikamikek eta jokabide ausartek itzali zuten, agian.

Niri, ordea, are eta ezkutuagoan geratu den Nemesioren beste alderdi bat dagokit argitaratzea: kazetaritza. Ezaguna izan genuen eta irakurle izan gintuen askorentzat ere harrigarria da alderdi hau hain ezezaguna izatea; hain oparoa eta emankorra izanik, harrigarriagoa.

“El Día” egunkarian, Errepublika garaian, 1933tik 1936ra bitartean idatzitakoen berririk ez izatea konprenigarri da. Orduko idazlerik onenekin eta euskal pizkundearen eragilerik haundienekin ditu harremanak: Lizardi, Orixe, Aitzol, Luzear eta abarri buruz idazten du. Euskara orrialdetxo batera mugatzearekin ez dago konforme Nemesio gaztea. Gogor salatzen ditu:

nere ustez (barkatu) gure artean izan ditugun erdal irakasle guztiak baño erdera gehiago sartu digute errian EL DIA'k eta "Euzkadi"k. Orregatik, Lizardi zana Etxegarairi Eusko Ikaskuntzan euskera gutxitxo egiten zala ta asi zitzaion bezela, alaxe ni ere zuri (Aitzol) zirika ari nazaitzu. "Jauregi"k zuzen dionez, erderaz egin bearra ere ba degu; baño beti edo ia beti erderaz idatzi bearrik ez degu. Asi bada "Jauregi", "Artetxe", "Aitzol" ta beste idazle izen aunditxoa dezutenok, euskeraz sarri eskribitzen.

“Euskera-astea” zela eta bost artikulu eskaini zizkion Euskaltzaleak Bazkunari, euskara biziberritzeko zer egin zitekeen erakutsiz.

Euzko Gogoa eta Parisko edo Mexikoko Euzko-Deya aldizkarietan idatziek, ere gure eskuetara heltzeko bide luze eta arriskutsua egin behar zutenez, ezezagunak zaizkigu. Ez da harritzekoa. “Euskaltzaleon batasuna” eske azaldu zitzaigun Guatemalan argitaratzen zen *Euzko-Gogoa* aldizkarian, gerra ondoan idatzitako lehen artikuluan, 1951. urtean. Hortxe eman zuen euskarazko lehen liburuen berri ere: Txillardegiren “Leturiaren egunkari ezkutu-tua”, Poliren “Euskalerriko ipuinak”, Salbatore Mitxelenaen “Unamuno ta abendats” eta abar.

Euskararen kezka larria agertzen du Parisen argitaratzen zen *Euzko-Deya*-n ere, 1953-55 bitartean: “Euskera ta griñak”, “Noren zai gaude euskal-idazleok”, “Donosti euskaldun”, “Euskal-Udaberria”, “Dei larria”, “Euskal astea” eta abar.

Aranzazu aldizkarian ere argitaratu zituen, 1952an, bizpahiru artikulu: “Gaztediaren jaikia”, “Euskal-Idazleak Arantzazura” eta “Ederra egin didazu!”.

“Zeruko Argia” astekariaren zutabe

Nemesio Etxanizen kazetaritzak 60-70 hamarkadan jotzen du gailurra. Hamar urtez izango da *Zeruko Argia* astekariaren zutabe sendo. Eta, hala ere, garai hartako irakurleok ere ez ginen Nemesioren kazetaritza lanaren haundiaz ohartu. Lanik gehienak ez baitzituen bere izen-abizenez izenpetzen. Bakar batzuek bakarrik zekiten Aurtiz'tar Xabier, Amilaitz, Erratzu eta abar Nemesioren izengoitiak zirela.

Bestalde, orduan ohartu arren, badaiteke denborarekin zerbait baino gehiago lausotzea eta ahaztea ere. Besteren merezimenduak eta lanak erraz ahazteko joera baitugu. Baina Etxanizen lan pila eskuratu dudanean harri eta zur geratu naiz. Zenbat itzulpen, iruzkin, iritzi artikulu, berri-emate, elkarrizketa, ipuin eta kontakizun, astero astero, hamarren bat urtetan!

Geroxeago ere osasun onekoa izan arren, adinak ez dio inori barkatzen eta, 70tik aurrera asko urritu zen Nemesioren kazetaritza. Adina baino okerragoak gertatu baitzitzazkion aldi horretan. Batetik, euskara batuaren inguruko liskarrek asko minberatu zuten; bestetik, berriz, ez zerurako eta ez lurrerako utzi zuen bizimodurako moldakaitz zen Nemesio bere etxeoandreairenen heriotzak. Tristuraldi luze eta etsigarriak menderatu zuen gure azkoitiar lerdena. Handik aurrera, lan batzuk ekartzen bazituen ere, lanera baino gehiago etorri ohi zen bere barrua hustutzera. Eta *Zeruko Argia* astekarian utzi zuen hutsune hura Amatiñok eta neuk bete genuela deritzat, neurri bateraino, Miren Jone Azurtzaren zuzendaritzapean eta Gurutz Ansola, Donato Unanue, Txomin Izagirre, Mikel Ugalde, Anatsan, Txillardegi, Azurmendi, Amuntsa, Arostegi, Joxe Alkiza eta abarren laguntzaz.

Baina bitarte horretan mota guztietako kazetaritza egin zuen Nemesio Etxanizek. Lan asko bere etxean egin zitzakeen, jakina: editorialak, iruzkin artikuluak, liburu eta aldizkari berrien aipamenak, erdal aldizkarietako artikulu interesgarrien itzulpenak, zenbait pasadizo eta xeblekeriaren kontaerak eta abar. Aparta da, jakina, hango eta hemengo xeblekeriak kontatzen!

Edozein aletan aurkituko ditugu Nemesio Etxanizen bizpahiru lan.

Euskara, euskal kultura, euskal musika, ikastolak, Euskaltzaindia, gazteria, indarkeria eta abar ditu gairik gogokoenak, noski, iritzizko artikuluetan.

Euskaltzale bat hiltzen denean ere Nemesio ez da bere esker ona agertu gabe geratuko. Jose Lekarotz, Ramon Laborda, Salbatore Mitxelena, Aita Errandonea (EUTGren sortzailea), Jose Artetxe ez dira Etxanizen eskerrik gabe geratuko. Euskarazko libururik eta aldizkaririk ere ez da aipamenik gabe geratuko: Manuel Celayaren "Apokalipsis euskaraz", Joan San Martinen "Zirikadak", Mitxelena-ren "Textos arcaicos vascos", Jon Oñatibiaren "Método de euskera radiofónico", "Auspoa", "Txirritaren bertsoak", *Karmel* eta *Umeen Deia* aldizkariak eta abar.

Hori guztia, lehen esan bezala, etxetik irten gabe egin daiteke. Baina elkarrizketak egiteko eta ospakizunen berri emateko ibili beharra dago edo telefonoa astindu beharra.

Elkarrizketa mordoska egiten ditu Etxenizek. Erromatik etorri berria den Maite Egiguren donostiar dantzaria, Donostian hitzaldiak egiten ari den Koldo Mitxelena, berrogeita hamar mila bertso bildu dituen Antonio Zabala, Agora Saria irabazi duen Sebastian Salaberria, San Telmoko Prehistoria eta Etnologia Erakusketa antolatatu duen Luis Peña, Jose Estornes Lasa, Eli Ojanguren eta abar elkarrizketatzen ditu.

Baina albistegintzan egiten duen lana ez da makala. Euskal Herri osoko berriak sartzen ditu. Baita mundu zabalekoak ere. Edozein motatakoak, gainera. Baserri bertsolariari eta Hilario Olazaran kaputxino txistulariari Errezilen eta Lizarran egiten zaizkien omenaldiak bezalaxe, arabarrek patata ezin salduz dabilzala edo hemengo eta Donibaneko arrantzaleen arteko liskarra. Gabriel Arestiren hitzaldiak bezalaxe aipatuko dizkigu antzerki taldeen, dantzarien, Euskaltzaindiaren, kantarien eta abarren bilerak, jaialdiak eta txapelketak. Euskarazko izenak jartzeko dauden eragozpenak bezalaxe, Manuel Lekuona euskaltzainburu egin dutela edo azpikeriaz kargutik kendu dutela. Mieresko meatzarien eskubideak bezalaxe, Bertsolarien txapelketak. Ndongmo Kamerungo gotzainaren auzipetzeratzea bezalaxe, Durangon aurkitu duten hiru mila urteko tupiki aizkora. Sorozabalen "Gernika" hileta bezalaxe, Hollandako katolikoek arteko liskarra. Eta abar.

Azkeneko hondarrak

Zeruko Argia astekarian ezezik, *Olerti*, *Karmel*, *Alderdi*, *Egan*, *Gudari*, *Euskera*, *Jakin* aldizkarietan ere argitaratu zituen bizpahiru lan hirurogeiko hamarka horretan. *Olerti*-n, "Gure gazteei dei bizia", 1961ean eta "Txillida, euskal zizelkaria", 1968an. *Karmel*-en, "Agur, Orixe", 1961ean; "Gona estu, praka-erre ta xelebreak", 1962an. *Egan*-en, "Oargi'ren sariketak", 1955ean. *Euskera*-n, "Joxe Olaizola joan zaigu", 1968an. *Jakin*-en, "Salbatore saiolari", 1970ean. *Alderdi* eta *Gudari* aldizkarietan idatzitakoak ere 1961ekoak eta 1963koak dira.

Azken hondar apurrak, 1970etik 1975era bitartekoak *Agur* eta *Goiz-Argi* aldizkarietan argitaratu zituen. Bizkaikoan, "Azter ditza-gun", "Zentzuz joka dezagun", "Deustoko Unibersidadekoari", "Euskal idazleon eskubideak" eta "Egi-zale", 1972an. Gipuzkoakoan, bi bakarrik argitaratzen ditu: "Aita Plazido Muxika'ren iztegia", 1974an eta "Liburu berria", 1975.

Geroztik, 1977an hain zuzen, Nemesio Etxanizen lan bakarra azaltzen da argitaraturik, Manuel Lekuonaren omenezko liburuan idatzitako "Zaude, Maixu". Laurogei urtetara inguratzen ari zen ordurako, jakina.

Kazetari sena

Kazetari sena haundia du Nemesio Etxanizek. Pilpilean dau den berriak, gertaerak, eztabaidak eta gorabeherak, jendeari interesatzen eta atsegin zaizkionak, ditu hizpide. Eta euskara ulerterraz, zehatz eta argian idazten saiatzen da, euskaraz irakurtzen ohitu gabeko irakurleak kontuan dituela.

Zentsura zorrotzeko garaiak ziren. Kontuz ibili beharrekoak, isunik eta zigorrik nahi ez bazen. Nemesiok, jakina, bere gain etor zitekeen gurutzearen beldurrik gabe jokatu ohi zuen, gobernadoreari ongo erakutsi zionez. Baina aldizkariak bizirik iraun nahi baldin bazuen ez zegoen nahi zen gutzia eta nahi zen bezain nabarmen esaterik.

Apaiz zenez ere ezin zezakeen edozer eta edozein modutan esan, istilurik eta gaizpiderik ez sortzeko. Bere izen-abizenez

idazten duenean baino zabalagoa eta ausartagoa horregatik da, agian, izengoitiz idazten duenean.

Dena den, Nemesio Etxanizek badu trebeziarik eta dotoreziarik esan behar dena esateko, eta era ulergarrian eta argian esateko. Hizkuntzaren erabileraren aldetik ere benetako kazetaria da azkoi-tiarra.